

По въпросътъ за етимологичното обяснение на нѣкои мѣстни имена въ Родопската областъ

отъ Ст. Младеновъ

Когато има да се чествува проф. Анастасъ Иширковъ, този именитъ нашъ ученъ и превъзходенъ познавачъ на българската земя, добре ще е, сѣкамъ, да му се посвети работа за мѣстни названия отъ Българско, отъ Родопската областъ.

Отдавна и доста духовито е казано, че човѣкъ е „етимологизуваща живина“, сиречь, че и първобитниятъ човѣкъ, както децата, иска да знае, защо този или она предметъ се нарича така, а не иначе, и какво значение иматъ имената, които не сж сами по себе си напълно ясни. И когато нѣкоя дума, особено отъ чуждо потекло, не се разбира откъмъ съставъ, народътъ я осмисля, като я сближава — по тѣй наречената народна етимология — съ по-ясни думи, па съответно съ това измѣня и външния ѝ обликъ, напр., отъ Hadrianopolis (Adrianopolis) „Адриановъ градъ“ (гр. πόλις — градъ) народътъ е направилъ Дрянополе, Дрѣно поле, Дренополъе, като че името е българско и съставено отъ дрѣнъ и поле, или отъ турското kōrkundž „страшилище“ (infin. kōrk tak „страхувамъ се“) е направено караконджо, каракончо, споредъ Раковски „караканчо или краканчо = „крачестъ“; вж. многобройни примѣри въ ценния „Приносъ къмъ българската народна етимология“ отъ Д-ръ Ив. Д. Шишмановъ въ „Сборникъ за народни умотворения, наука и книжнина, издава Министерството на народното просвѣщение“, кн. IX (София 1893), стр. 443-646.

Особено много се мѣнятъ по народна етимология географскитѣ названия — имена на градове и села, рѣки, езера, планини и др. Промѣнитѣ отъ тоя видъ често сж толкова голѣми, че е твърде мжно да се открие сжщинската връзка по смисълъ между нѣкое старо име и новото. Така нашиятъ народъ смѣта името на рѣка Витъ за глаголно прилагателно или минало страдателно причастие отъ глаголъ вия, та обикновено рѣката се нарича Вита, сиречь рѣката е вита, „вие се“, „извита е“. А въ действителность това име е ново и представя видоизмѣнение на старотракийско име Utus отъ коренъ и t-, по-старъ обликъ *u d- въ думи като староинд. u d a n, u d - a k a - m „вода“, a n - u d - g a - s „безводенъ“, гръц. ὕδωρ „вода“, рѣчно име Οὐδών у Птоломея, срв. и Οὐτι-δαύα; значение „вода“ за „рѣка“, както напр. и въ турски su „вода“ — Kara-su „Черна вода“, „Черна-рѣка“, въ фригийски βέδυ (vedy) е „вода“, а въ арменски get, geto у отъ *ved-o-se „рѣка“, вж. м. др. Имената на десетъ български рѣки отъ писача на тия редове въ „Списание на Българската академия на наукитѣ“, кн. X. клонъ истор.-филолог. и филос.-общественъ 6 (София 1915), стр. 42-45 (41-70).

За географскитѣ имена въ Родопската областъ има нѣщичко писано и на български. Въ последно време тѣ бѣха засегнати пжтемъ и отъ г. В. Дечовъ въ любопитна статья: Пиринъ или Перинъ п л а н и н а, спис. „Родопски прегледъ“, год. I (София 1930 г.), кн. 5 и 6, стр. 131-137, въ която донѣкжде съ право се казва, че „много наименования на селища и мѣстности въ Рило-родопската областъ сж тѣй забъркани, изолачени или преиначени въ езиково и звуково отношение, че дори и най-вещитѣ чени езиковедци (филолози) мжно могатъ да опредѣлятъ какъвъ е езиковниятъ коренъ или

произходъ на тия наименования“. И следъ това се споменаватъ „само нѣколко такива неопредѣлени въ езиково отношение наименования, а именно: Рила, Родопа, Женевра, Мусагенъ, Стифуре, Бесленъ, Кротилъ, Заръ, Холла, Карлуково, Дйовленъ, Харлога, Персенкъ, Рупа, Перица, Периликъ, Перилица и Перинъ“.

Ала трѣбва да се забележи, че не ще да сж дотамъ „неопредѣлени въ езиково отношение“ имената: Рила, Рупа, Карлуково, Стифуре, Кротилъ, Дйовленъ, па може би и Родопа, току-речи половината отъ горния списъкъ.

I. Рила

За потеклото на името Рила се е писало вече доста, между др. въ по-ново време отъ г. проф. Д. Дечевъ въ „Известия на историческото дружество въ София“ кн. IV и отъ писача на тия редове въ дѣлъ VII отъ Имената на още десетъ български рѣки, вж. „Списание на Българската академия на наукитѣ“, кн. XVI, кл. истор.-филолог. и филос.-общественъ 9 (София 1918), стр. 94-96 и на нѣмски: *Wasser und Wasserlosigkeit in bulgarischen, besonders westbulgarischen Bergnamen* („Вода и безводие въ български, особено западнобългарски имена на планини“) въ „*Zeitschrift für Ortsnamenforschung*“, г. II. (1926), стр. 59 сл. И тукъ е необходимо да се изтъкне, че имената на рѣкитѣ и водитѣ сж изобщо твърде старински и че, когато е речъ за остатъци отъ прастари названия, трѣбва на първо мѣсто да се изследватъ имената на рѣки и води (езера, блата), а не имената на градове и селища, които много пжти сж били разрушавани, та и самитѣ имъ имена по-често изчезватъ и се мѣнятъ. Въ нашия случай името на планина Рила не може да се дѣли отъ името на рѣка Рила. Коренътъ на това име и споредъ двамата споменати български писачи е старотракийски и ще да е гласѣлъ *gī- „тека“, отъ който по българскитѣ езикови закони се е получило ры- (старобългарски Ръло, Ръла); общоиндоевропейското съответствие на тоя коренъ е било *gī- покрай *s gī-, накжсо *(s)gī-: *(s)gē- *(s)gō- „тека“, въ думи като гръц. *ῥεῖμα* „течение, рѣка“, *ῥέος, ῥοή*, гл. *ῥέω* „тека“, староинд. *śrávati* „тече“, староперс. *gauta* „рѣка“, па и старото име на р. Тибъръ — *Rīmo*, отъ което ще да е и името на града край тая рѣка — лат. *Roma* „Римъ“ и др.; вж. A. Walde, *Lateinisches etymologisches Wörterbuch* 2. изд. (Heidelberg 1910) стр. 657. И така, въ името на планина Рила, която е богата съ вода и рѣки, се крие тъкмо коренътъ, отъ който е образувано името и на рѣка Рила, както и на рѣка Струма, които преведени значатъ „рѣка Рѣка“, както и рѣка Чай или Чая въ Родопитѣ (тур. *čaj*, чай, като нарицателно, значи „рѣка“), вж. СпБАкН. X, 61-64; XVI, 64-96, 100-104. Името на планина Рила напомня западнобългарски имена на планини отъ рода на планина Мокра въ Западна Македония, планина Водно срещу Скопие и др. А село Рила е наименоувано по рѣка Рила; етимологично то значи село Рѣка, подобно на градъ *Fiume* = градъ Рѣка (итал. *fiume* е „рѣка“), хърв. *Rijeka*, сръбски Река.

II. Рупа

За названието Рупа сжщо така така може да се каже, че не е „неопредѣлено въ езиково отношение“. Има не малко основания да се твърди, че това име не е нищо друго освенъ общославянското сжществително рупа „дупка“, за което се говори и отъ писача на тия редове въ Ягичовия *Archiv für slavische Philologie* т. XXXVI с. 116 сл., и на български въ Студии по славянско и сравнително езиковедство въ „Годишникъ на Софийския университетъ“, истор.-филолог. факултетъ, XIII-XIV (София 1920), стр. 104—105. Дума рупа въ значение „дупка“ се употрѣбвява въ

български, вж. Н. Геровъ Рѣчникъ на българскѣй языкъ, ч. V (Пловдивъ 1904), стр. 90, въ сърбохърватски, въ словенски гира = „jama, v katero 'ponicije' как (нѣкакъвъ) potok; takega mēsta obližje se zove ponikve“, малорус. (украин.) рупа „яма за картофи“, чеш. гира „пещера“ и др. Образувана е съ наставка („суфиксъ“ или формантъ) -ра отъ предславянски коренъ *гоџ-, що го имаме и въ сжществително ровъ, глаголъ ровя и под. Мѣстни имена като Рупа и Рупчосъ въ Родопитѣ напомнятъ селищното име Дупница отъ корена на сжществит. дупка, старобѣлг. доѣнѣмъ „кухъ“, доѣнѣмъ „яма, пещера“, вж. за тѣзъ имена още у К. Иречекъ Пжтувания по България, ч. II отъ „Княжество България“, превель С. Аргировъ (Пловдивъ 1899), стр. 612, въ най-ново време у писача на тия редове въ сп. „Родна речъ“ г. IV (1930-1931), стр. 94 и тамъ посочената книжнина.

На край бива да се отбележи, че коренътъ *гоџ- „дълбая, ровя“ въ рупа ровина „изровено мѣсто“ — „яма, трапъ, дупка, тур. хендекъ“ споредъ Н. Геровъ Рѣчникъ на българскѣй языкъ V (Пловдивъ 1904), стр. 80 — може да стои въ връзка съ корена *гоџ-: *геџ- „тека“ („вода, порой, рѣка . . . тека и дълбая, ровя“) въ Рила, па навѣрно и коренътъ на Дупница, дупка не ще да стои съвсемъ безъ връзка съ индоевроп. *d h ē џ-: d h ō џ-: *d h ŷ- „тека, ровя“ въ названия на рѣки като Девня, Дѣволъ, Двина и мн. под., вж. СпБАкН. XVI, 71—76, 83—86; дупка първично ще да е мѣсто, изровено отъ вода, що тече, както и ровъ, ровина, рупа. И щомъ въ рупа съ право отдѣляме коренъ ру- отъ наставка -па, тогава и въ дупка за коренъ ще броиме само сричка ду-, а -пка съдържа въ себе си две наставки (-пъ-ка); срав. ду-пе „тѣлесна дупка, заденъ отворъ“, пол. d u r a ж. р. = бѣлг. ду-пе, чеш. d o u r a „дупка, пещера“ и др.; вж. E. Benkeg, Slavisches etymologisches Wörterbuch (Heidelberg 1908—1913), стр. 237: „корени“ d h e џ r- и d h e џ b-, а въ сжщность *d h e џ-: *d h o џ-: *d h u-.

III. Карлуково

Това име и сроднитѣ съ него се срѣщатъ не само въ Родопитѣ, но и въ други области на Българско. Въ Луковитско има село, което носи тѣкмо сжщото название, а подобни сж и Карлово отъ тур. Karlu-ova = „снѣжна поляна“, Карлиево, село въ Пирдопска околия (Списъкъ на населенитѣ мѣста въ България, издава Министерството на вътрешнитѣ работи, София 1911, стр. 76), побългарено отъ тур. Karlu „Карли“ = „снѣжно“, па и с. Карли-кьой = „Снѣжно село“ въ Сѣрско, вж. В. Кжнчовъ, Македония, етнография и статистика (София 1900), стр. 177. Всички тѣзъ имена ще да сж отъ тур. kar „снѣгъ“, отъ която дума е производно името и на планински връхъ Карлъкъ въ Родопитѣ. На родопския Карлъкъ напълно отговаря въ Южна Македония планина и връхъ Снѣжникъ, за който говори доста Василь Кжнчовъ въ Орхидрография на Македония (София 1911), стр. 17, 18, 61, 63, 67. Южномакедонскиятъ планински връхъ Снѣжникъ е високъ, споредъ Кжнчова, 2068 м. надъ морското равнище, а Баташкиятъ трахитенъ връхъ, който носи непреведеното турско име Карлъкъ, е само 15 м. по-високъ (2083).

Карлуково ще да е вмѣсто „Карлъково“ съ пренесена турска наставка — -лук- вмѣсто -лък- или съ т. н. вокална лабиализация (бърнено закржляване на гласната ъ подъ влияние на задноезичното -ково) и по значение (смыслъ) напълно се посрѣща или покрива съ македонското село Снѣгово, въ Битолско, вж. В. Кжнчовъ, Македония. етнография и статистика с. 238.

Дали имена като Карлъкъ, Карлуково, Карли-кьой и под. не представяватъ турски осмисляния на по-стари тракийски названия, това е отдѣленъ въпросъ, който нѣма да се засѣга тукъ. Любопитно е, че въ най-стария турски езикъ, познатъ

намъ досега, именно езикътъ на Орхонскитѣ надписи въ Североизточна Азия (отъ VIII в. сл. Р. Хр.) съ името *karluk* се означава единъ народъ, сиречь снѣжна страна, що се намира на северъ, и нейни жители; вж. V. Thomsen, *Inscriptions de l'Orkhon déchifftrées* [*Mémoires de la Société Finno-Ougrienne* (Helsingfors 1896), стр. 71-72 забележка 3].

[П. П. Не бихъ се спиралъ тука върху две простонародни етимологии на името Карлово, ако любезниятъ ми приятель г. доцентъ Ив. Батаклиевъ не ме бѣше подканилъ да съмъ ималъ „предъ видъ препирнята преди 1—2 месеца въ в. „Миръ“. Изкарва се отъ собственото лично име Карлж-бей“, или отъ нѣмското лично име Карлъ! Ала тѣзи личности вѣроятно сж толкова сжществували, колкото и митичната „баба Вида“, по името на която ужъ билъ нареченъ градъ Видинъ (старобълг. *Бѣдѣнъ* < *Водопа* вж. *Вопопа*, срав. итал. *Вологна*). Че въ български мѣстни имена завършъкътъ -ово може да отговаря на тур. ова „поляна . . .“, показва напр. името на с. Узунджово отъ тур. *Uzundža-ova* „дългичка поляна“, преводъ на гръц. *Макголиваци* — кор. бел.]

IV. „Родопа“

На Хемусъ и на това име г. проф. Д. Дечевъ въ посвети преди нѣколко години отдѣлно изследване въ „Годишникъ на Софийския университетъ“, истор.-фил. факултетъ кн. XXI. София 1925 (стр. 1—36), гдето сж разгледани различнитѣ възможни етимологии на името Родопи („Родопа“), като старотракийско. Особено би трѣбвало да се изтъкне и подчертае вѣроятността, че и въ името на тая планина се крие индоевропейския корень **rod-* „тека“, разширение съ *d* на **ro(u)*: **ro(i)* съ сжщото значение въ споменати подъ Рила имена. По такъвъ начинъ класическата Родопа, гръц. *Ῥοδὸπι*, лат. *Rhodore*, изъ недрата на която извираатъ толкова рѣки, ще да е наречена както и Рила по сжщия белегъ — изобилие на вода и рѣки, противно на планини като Суха гора въ Македония и малки потоци или рѣчици като Сушица, тур. *Куру-чай*, които често пресъхватъ. И както е несъмнено, че коренътъ на планинското име Рила е сжщиятъ, що е и въ името на рѣка Рила, така е твърде вѣроятно, че въ тракийското планинско име *Rhodore* се крие сжщиятъ индоевропейски корень, който имаме въ името на голѣмата галска рѣка лат. *Rhodanus*, сега Рона, фр. *Rhône*.

За *Rhodanus* нѣкои допускатъ, че е съставно име съ значение „рѣка Рѣка“, както рѣка Рила, рѣка Струма и мн. др., особено рѣка Девня-дере, което значи „рѣка Рѣка рѣка“ вж. СпБ АкН. XVI, 71—76, 102, Йордановото „*in flumine cognomento Potami*“ „въ рѣката на име Рѣка“ (гръц. *ποταμός* „рѣка“) и т. н. J. W. Nagl, *Geographische Namenkunde* (Wien u. Leipzig 1903), стр. 26 тълкува *Rhodanus* като „*der reissende Fluss*“ („влѣчаща рѣка“) и разлага името на „*rho, ῥέω*“ („тека“) и *dan* отъ една „сарматско-келтска“ дума „*dan*“ = „рѣка“, сжщата, която и въ имената лат. *Danuvius*, Дунавъ, нѣм. *Донау*, Донъ въ Русия, „една английска и шотландска рѣка *Don*“ и др., вж. пос. кн. стр. 50. Ако Нагловото предположение се окаже вѣрно, тогава би могло да се твърди, че и въ *Rhodore* съчетанието -оре не е „суфиксъ“ (наставка), ами по-скоро отдѣлна старотракийска дума съ значение „рѣка, вода“. А подобни думи не липсватъ въ индоевропейскитѣ езици; на първо мѣсто би могло да се мисли за староиנד. и авест. *ar-*, *ār* — „вода“, староперс. и сръдно-перс. (пехлеви) *ār*, афганистан. *ōba* отъ *arā, „вода“, старопрус. *are* „рѣка“, лит. *ūrė*, лет. (латв.) *ure* „вода“ (съ *u* като редукция на индоевроп. *ō*, *ā*) и особено въ различни мѣстни и рѣчни имена: гръц. *Ἰωπός*, *Ἀσωπός* отъ *ἰνώ*, *ἰνάω* „изпразнямъ“, *ἄσις* „каль, тиня“, *Ἀπία*, название на Пелопонесъ, *Μεσσο-ἅπια* сжщо „верѣдъ, между водата“, локридски *Μεσσοἅπιοι*, илир. *Μεσσοἅπιοι* и *Aruli*, *Arulia* въ Долня Италия, рѣка *Ἀπιδών* въ Аркадия, *Ἀπιδανός* въ Тесалия, илир. *Ἄψος*, *Arsus* и др.; староирланд. *ab*, *abann* „рѣка“, гал. британ. *Abona* име на рѣка и въ старонѣм. *affa*

въ имена на рѣки като *Eril-affa*, новонѣм. *Erilaff* = „Елешница, Елхова рѣка“ и др.; вж. P. Horn, *Grundriss der neupersischen Etymologie*, стр. 1, A. Walde, *Vergleich. Wörterbuch der indogerman. Sprachen I*, 46—47 и др. Индоевропейско кратко *a* въ *arā* е дало тракийско *o*, както и въ трак. *Tonzos* срещу иран. *Tanais* „Донъ“ или трак. *Μόδρα, Μοδρηνοί, Μοδρήνη*, слав. модръ „синь“ срещу лат. *madeo* „мокъръ съмъ“, гр. *μαδάω* и т. н., вж. у писача на тия редове подъ името **Тунджа** СпБАкН X. 69.

Що се отнася до първата съставна част на името *Rhod-ore* тя ще да представя, както се каза, старинна успоредица съ разширение *-d:-t-* на индоевропейския коренъ *гe (*u*):- *гe (*i*)- „тека, движа се“, за който подробно говори П. Персонъ въ *Beiträge zur indogermanischen Wortforschung* (Uppsala 1912), стр. 768 сл. Името Родопи стои, значи, и въ връзка съ имена като лат. *rivus*, фр. *rivière*, слав. порой, рѣка, англосакс. *rið, riðe* „течение, потокъ“, ирланд. *riathog* „порой“, новокимр. (уелс.) *gaiadr* „водопадъ“ и под.

V. Стифуре

И мѣстното име Стифуре не ще да е тъй безнадеждно тъмно и „неопредѣлено въ езиково отношение“, както го мисли г. Дечовъ. Наистина г. Д. не ни обажда, какъвъ земеписенъ предметъ („географски обектъ“) се означава съ това име, но все пакъ нищо не ни отнема правото да изкажемъ тукъ едно предположение относно до произхода и значението на Стифуре. По коренъ тая дума ще да е старотракийска и надали бива да се дѣли отъ новогр. *στῖφος* „купъ“, „множество“, старогръц. *στῖφος* „пълчище, дружина, ескадронъ, тѣла, множество, особ. множество войници, колона“, (фр. *troupe, bataillon, escadron*). При все че г. В. Дечовъ не ни обажда никакви подробности относно до земеписния предметъ, що носи името „Стифуре“, сближението съ гръцката дума помага да се обясни това име еднакво добре и като селищно и като мѣстно въ тѣсенъ смисълъ на думата. Ако Родопското Стифуре представя условия за селище, тогава то има успоредици въ имена като Войници, село отъ Прогорѣлска община, Ломска околия, и село въ Фердинандска община, Фердинандска околия, Войницитѣ, колиби въ Скорчанска община, Дрѣновска околия, село Войницитѣ или бивше Войникъ-махала въ Чирпанска околия, село Войнеговци въ Локорска община, Софийска околия, село Войнягово въ Карловска околия и под.; вж. Списъкъ на населенитѣ мѣста въ България, изд. Министерството на вжтрешнитѣ работи (София 1911), стр. 27, 35, 102, 112, 82, 43; или с. Войникъ въ Кумановско и Дебърско вж. В. Кжичовъ, Македония, етнография и статистика (София 1900), стр. 216 и 259, и с. Войника въ Ямболско, „Списъкъ“ 1911, стр. 12, с. Войнежа въ Търновска околия, „Списъкъ“ 1911, стр. 119, махала Войнишка въ Кръвенишка община, околия Севлиевска, „Списъкъ“ 1911, стр. 118, и др. подобни.

Ала и като име не на селище, а на мѣстность Стифуре отъ гр. *στῖφος* „купъ“ има сжщо успоредици у насъ и другаде. Надъ Калоферъ, близу до Юмрукътъ (Пестникътъ, „Юмрукъ-чалъ“), подъ него, има планински връхъ Купенътъ, производно отъ купъ, а въ Севлиевско въ община „Стокитѣ“ има и махала „Купенъ“, вж. „Списъкъ“ 1911, стр. 118. Въ Гевгелийско (Караджово, Влахо-Мъгленъ) има и село Купа, вж. Кжичовъ, Македония, етн. и стат., стр. 152. Особено важно е да се изтъкне, че отъ коренътъ на славянската дума купъ има въ другитѣ индоевропейски езици съответствия, които значатъ не само купъ, като напр. мѣм. *Naufe* (*n*), англ. *hear* и др., но и „планина“, „гърбище“, „гърбица“ и под., като напр. староперс. *kaufa* „планина“, отъ него новоперс. *kōh*, (*kūh*, *kūš*) въ Хинду-кушъ „Индийска планина“, сжщ. знач. авестийски (зендски) *kaofa* „планина“, „гърбица“, лит. *kūpeta* „купенъ, купъ сѣно“,

kurā „гърбица“ и др.; вж. Н. С. Tolman, *Ancient Persian Lexicon and the Texts of the Achaemenidan Inscriptions etc.* (New York — Cincinnati — Chicago 1908), p. 79, P. Horn, *Grundriss der neuers. Etymologie* (Strassburg 1893), № 875, A. Walde *Vergl. Wörterbuch der indogerman. Spr.*, herausgeg. v. J. Pokorny (Berlin-Leipzig 1929) I, 372—373; ирланд. cuap пкъъ значи „купъ, войска, множество“, както и гръц. στίφος. Споредъ E. Boisacq, *Dictionnaire étymologique de la langue grecque* (Heidelberg Paris 1916 p. 913), основното значение на гръц. στίφος е „masse compacte“; отъ значение „компактна маса“ лесно се обясняватъ споменуванитѣ по-горе. Въ връзка съ въпроса за тракийското потекло на името трѣбва да се обърне особно внимание тукъ върху обстоятелството, че въ простонародния гръцки езикъ има и дума στοῖβα, изговаряна „стива“, която сжщо значи купъ, пластъ, но съответствията на която въ останалитѣ индоевропейски езици иматъ други значения, а именно: лит. staibis „високъ колъ, стълпъ“, староинд. (санскр.) stibhi-ṣ „китка (цѣт-тове)“, староирланд. tóib „страна“ и др. Съ огледъ на староиндийската дума, сравн. българскитѣ мѣстни названия като връхъ Китка въ Северозападна България въ Бѣлоградчишко, около Трънъ и др., вж. К. Иречекъ, *Пътувания по България* (Княжество България ч. II Пловдивъ 1899), стр. 504. За гр. στοῖβη, литовската, санскритската, келтската и др. думи вж. подъ глаголъ στέβω у E. Boisacq, пос. кн., стр. 905—906.

VI. Кротилъ

И за това име не се даватъ въ „Родопски прегледъ“ I, 5—6, 132, никакви други сведения, та човѣкъ би могълъ да го обяви за чисто българско, производно отъ корена на прилагат. кротъкъ, или на глагола кротя, укротя. Обаче не е невъзможно и тука да имаме работа съ тракийско име, измѣнено по народна етимология. Като се знае, че гръцкото κρότος значи „шумъ, грохотъ“ и че се срѣщатъ имена на мѣстности въ планински области отъ рода на Грохотенъ при с. Свогье, би могло да се предположи, че въ случая предъ насъ е старотракийско съответствие на индоевропейския звукоподражателенъ неразширенъ коренъ* kṛ - въ рус. крикъ „викъ“, кричатъ „викамъ“, бълг. крѣкамъ, крѣскамъ, нѣм. schreien и мн. др. под. Родопскиятъ Кротилъ представя негли успоредица къмъ Свогьенския Грохотенъ, за който Вазовъ пише:

„Грохотенъ*) грохотъ издава,
Искъръ го плиска шумливъ,
Самъ до рѣката въ морава
Слушамъ имъ говора дивъ“.

„Копнежи“ въ „Скитнишки пѣсни“ (Съчинения III, 152).

Твърде любопитно е, че връхъ Грохотенъ има съответствие далечъ на северъ, отвъдъ Дунава, у Мармарошкитѣ власи (румъни), които споредъ едно смѣтно народно предание били отъ балкански произходъ; вж. за Grohotu у T. Parahagi, *Graiuł și folklogiuł Magarageșului* у писача на тия редове въ „Известия на Народния етнографски музей“, год. V (София 1925), стр. 129.

VII. Дьовленъ („Дйовленъ“)

За името на този градъ имаме една простонародна българска етимология, записана преди 47 години отъ В. Добруски въ „Периодическо списание на Българското книжовно дружество въ Сръдецъ“, кн. XXI—XXII (Сръдецъ 1886), стр. 337. Името произлизло ужъ отъ „Дѣвино село“, поради подвига на две моми („дѣви“): Въ Дйовленъ се прочули две моми сестри съ постоянство въ вѣрата си. Цѣлото село вече било потур-

*) „Връхъ при Своге, до Искъра“ (Вазова бележка).

чено: само тѣ се осмѣлили да се противятъ. Съ тази неустрашимостъ тѣ смекчили турския паша и тѣй увардили вѣрата си. За тази милостъ едната отъ тѣхъ построила джамия въ Дйовленъ, а другата мостъ на онова мѣсто на рѣката, което се казва „Забралъ“, защото тамъ се събиратъ рѣкитѣ отъ села Найпли, Грохотна, Карабулакъ, Широка лѣка, които образуватъ р. Вѣча (Крѣчма). По тази причина селото се нарекло „Дйовленъ“ (т. е. Дѣвино село, **ѣ** се произнася въ мѣстното наречие като **йо**), джамията се нарича К ж с ъ-д ж а м и с и (!) и мостътъ к ж с ъ-к ю п р у с у“ (вм. Къзъ-дж., Къзъ-к. С. М.).

Опитъ за обяснение на Дйовленъ отъ Диовляне прави и Добруски, като пише: „не е ли въ това название Дйовленъ вм. Диовляне запазено името на старитѣ Бесси, които споредъ Тукидида се казваха Διοί μαχαρβφοροι, т. е. Диове-меченосци? Това нѣщо можемъ да предполагаге толкозъ повече, споредъ Захаријева и показанията на Дринова, въ тази мѣстностъ трѣбва да се търси славната Беска светиня, храмъ на бога Диониса, на върха Гйозъ-тепе при село Найпли 8 ч. на югъ отъ Батакъ“; пос. м. 337, забел. 2.

Обяснението на Дъовленъ отъ Дѣвино село приема и Ст. Н. Шишковъ въ своята непродължена до край книжица: Помацитѣ въ тритѣ български области Тракия, Македония и Мизия I часть (Пловдивъ 1914), стр. 61. Шишковъ съвсемъ на кжсо дава сжщественото отъ преданието и разширена езиковата бележка на Добруски: „Дйовленъ се нарекло отъ две сестри дѣвици, които се прочули съ постоянството си да се не турчатъ, като едната обещала на пашата да построи джамия, а другата мостъ на р. Вѣча. Отъ Дѣвино село и името останало Дйовленъ. Звуковетѣ **е** и **ѣ** въ помашкия тукъ говоръ се произнасятъ въ много корени на думитѣ **оа** и **ѡа**: доан, лѡаща, мѡа су, грѡа х и др., вмѣсто день, леща, месо, грѣхъ и пр.“.

И дветѣ обяснения на Дъовленъ (отъ Дѣвино село и отъ грѣцк. Διοί μαχαρβφοροι) спадатъ къмъ простонародната етимология, на която сж плащали и плащатъ не малка данъ и ученитѣ историци и езиковедци. Въ сжщностъ село Дъовленъ ще е наречено по името на рѣката, край която е разположено. Това име, обаче, нѣма нищо общо съ слав. дѣва и съ Διοί, а ще да представя още една старотракийска успоредица къмъ имената на голѣмитѣ рѣки въ Българско Девня, Девина, на североизтокъ, Дѣволъ на югозападъ, и къмъ по-малко известната, но за това толкова по-любопитна рѣка Дѣвица, притокъ на българска Морава; вж. за тѣхъ въ Имената на още десетъ български рѣки отъ писача на тѣзи редове СпБАкН, XVI, 71—76 (Девина, Девня, Девница), 83—86 (Дѣволъ).

Че името Девня (Девина) ще да е значило просто „рѣка“, може да се заключава и по обстоятелството, че готскиятъ историкъ Йорданъ, говорейки за града Маркианополъ въ Североизточна България при р. Девня, споменува и „flumen cognomento Potami“, сиречь „рѣка на име „Рѣка“, понеже грѣц. ποταμός значи „рѣка“, вж. по-горе.

Имена като македонския Дѣволъ, Моравската Дѣвица, като Дѣвина, Дѣвино, отъ които сж произлѣзли Девня въ Североизт. България и Дъовленъ въ Родопитѣ, не сж производни отъ дѣва, дѣвица, а отъ индоевроп. корень *dhēu-: *dhōu-: dhū: „тека“, въ староинд. dhavatē, dhāvati „тече, тича“, dhauti-ṣ „източникъ, изворъ“, срѣдноир. davidan „to run, to flow“, гр. θεΐνω бжд. вр. θεΐσομαι „тичамъ“, прилаг. θοός „бръзъ“ и под.; за значението „бръзъ“ срав. въ Западна България рѣка Бързия, притокъ на Огоста въ Берковско: срв. още Двина, Двинка, езеро Двинь е отъ *dh(u)veinā.

Основното значение на името Дъовленъ (*Дѣвино) е „Рѣка“, подобно и на село Рила; откъмъ значение тѣзи имена напомнятъ италиянския градъ Fiume = градъ Рѣка, сърбохърв. Rijeka, Река: итал. fiume отъ лат. flumen като нарицателно значи рѣка.